

В рамках спецпроекта «Тести на все 200» двічі в місяць, по вівторкам, ми розбираємо найскладніші питання тестів по українському мові, математиці, англійському і історії України. А допомагають нам в цьому преподаватели Києво-Могилянської академії, КПІ і «Шевченко». В цьому випуску Ольга Коваленко, старший преподаватель українського мови підготовчого відділення Києво-Могилянської академії і Оксана Буковська, учитель-методист ліцею «Престиж» і завсектором математики Інститута доуніверситетської підготовки КПІ, розглянуть частину питань по українському мові і математиці.

УКРАЇНСЬКА МОВА

Сьогодні ми продовжимо розбирати найскладніші завдання тесту з української мови

ЗАВДАННЯ №27

(СЕСІЯ 1):

Доберіть приклад до кожного випадку вживання тире.

Роздільний знак

- 1 тире між підметом і присудком
- 2 тире перед узагальнювальним словом
- 3 тире при відокремленій прикладці
- 4 тире в безсполучниковому реченні

Приклади

- А Тонкі брови, русьві дрібні кучері, рум'яні губи — усе це дихало молодою парубоцькою красою.
- Б Здобути волю — то мій рай.
- В Я тільки тепер побачив село — нужденну купку соломи'яних стріх.

- Г Від малих дітей голова болить, а від великих — серце.
- Д Прийде осінь — у засіках буде хліб золотий.

ВІДПОВІДЬ:

Щоб виконати це завдання, насамперед згадаймо правила вживання тире. Отже,

Тире ставиться:

1) між підметом і присудком (перед словами *це, то, ось* або *коли їх немає, але можна вставити*):

Поезія — *це* завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі (Л. Костенко). У нас кохати — (*це*) полюбить сповна, і серце з милим вік не розлучати (А. Малишко).

Примітка. У цьому випадку на місці тире можна поставити знак «дорівнює». За іншої умови можли-

вий інший знак: *Я злякалась: це ж біди не оберешся* (І. Жиленко).

2) на місці пропущеного члена речення:

Кожна птиця має свій голос, кожне поле має свій колос, кожна справа — свої почини, кожна казка — свої причини (Л. Костенко).

3) після однорідних членів речення перед узагальнювальним словом:

День, вечір, ніч, ранок — *все* біле, все тьмяне (Леся Українка).

Примітка. Якщо узагальнювальному слову передувє вставне слово, то тире ставимо перед вставним словом: Яблуні, вишні, груші — *словом*, всі фруктові дерева ростуть у нашому саду.

4) між частинами безсполучникового або складносурядного речення, якщо друга частина є наслідком дії першої:

Минає день-другий — і клени поволі скидають парчевий одяг (В. Гжицький).

5) між частинами простого або безсполучникового речення, якщо вони протиставляються. У цьому випадку на місці тире можна поставити сполучники *а, але*:

То не хмара — біла пташка хмарою спустилась (Т. Шевченко).

Я до моря вийшов рано — море спить (Д. Павличко).

6) перед прикладкою, якщо вона стоїть у кінці речення: Має людина в собі такий живчик — *бажання робити добро* (О. Гончар).

Примітка. У цьому випадку, як і у правилі № 1, на місці тире можна поставити знак «дорівнює»: *живчик = бажання* (живчик — це і є бажання).

Із названих правил робимо висновок, що у першому реченні тире ставиться перед узагальнювальним словом (2-А), у другому реченні тире ставимо перед підметом і присудком (1-Б), у третьому реченні маємо тире перед прикладкою (3-В), у четвертому реченні пропущене слово, тому на його місці ставимо тире, у п'ятому — тире стоїть у безсполучниковому реченні, тому що друга частина є наслідком дії першої (4-Д).

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ:
1-Б, 2-А, 3-В, 4-Д.

ЗАВДАННЯ №27

(СЕСІЯ 2):

З'ясуйте, яким членом речення є виділені слова.

Член речення

- 1 підмет
- 2 присудок
- 3 означення
- 4 обставина

ПРИКЛАД

- А Я лиш *син* народу.
- Б Весна захлиналася буйним цвітом *вишень*.
- В *Писати* вірші — життя непросто.
- Г І гнеться дерево *від плоду*.
- Д Русьвий день гаптує *сни* світанню.

ВІДПОВІДЬ:

Підмет виділено в реченні В. Згадаймо, що підмет може бути виражений неозначеною формою дієслова (як правило, він стоїть на першому місці в реченні і перед тире). Присудок виділено в реченні А. Як і в попередньому завданні (№25), цей присудок належить до складених іменних присудків. Нагадаємо, що складений іменний прису-

док — це поєднання іменника (прикметника, дієприкметника, займенника або числівника) із дієсловом-зв'язкою *бути, ставати, виявлятися, вважатися, здаватися* тощо. Інколи у такому присудку зв'язка пропускається, як і у

нашому прикладі: *Я (є) лиш син народу*. Обставина причини є в реченні Г: з якої причини гнеться дерево — *від плоду*. А означення (відповідає на питання *який? чий? що? сні*).

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ:
1-В, 2-А, 3-Б, 4-Г.

ТАКОЖ ПРОПОНУЄМО ВАМ НЕВЕЛИКУ РОЗПОВІДЬ ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ

Отже, *підмет* найчастіше виражається іменником або займенником, але може також бути виражений прикметником, дієприкметником, числівником, рідше — неозначеною формою дієслова, інколи сполучним словом і навіть вигуком. Головний критерій, за яким знаходимо підмет, — це питання *хто? що?*, котрі ставимо до слова. Наприклад: *Синьоока йде по вулиці. На крайньому ліжку лежить поранений. Прожити гідно життя — ось найвища мета. «Браво» ще довго лунало у концертній залі.*

Інколи підмет виражений словосполученням. Наприклад: *Остан із Соломією продиралися крізь хащі. У*

степу росло багато різних трав. Кожен із нас розумів це по-своєму.

Примітка. До таких підметів не належать словосполучення, котрі складаються із загальної та власної назви: *Капітан Дорошенко — людина завидної долі*. У цьому реченні підметом є слово *капітан*, а *Дорошенко* — це прикладка (капітан який? Дорошенко).

Про *складений іменний присудок* ми вже згадували вище, тепер нагадаємо про ще одну форму складеного присудка. Він називається складеним дієслівним присудком і має такий вигляд: до неозначеної форми дієслова додається допоміжне дієслово, найчастіше — *почав, продовжив, пере-*

став: *Павлуша не переставав думати про своє. Іван почав допомагати батькам*. Інколи виникає небезпека переплутати такий присудок з простим дієслівним присудком, біля якого стоїть обставина мети або додаток, виражені інфінітивом. Наприклад: *Яшірка вилізла (з якою метою?) погрітися*. Командир бійцям *наказав (кого? що?) відпочивати*. Для того, щоб уникнути таких помилок, міркуйте так: самостійний присудок вказує на прозору, зрозумілу дію. Слова ж на зразок *почав, перестав* такими не є.

Нагадаємо також, що фразеологічний зворот виступає одним членом речення, найчастіше — присудком: *Іван був стріляним птахом*.

ЗАВДАННЯ №25

(СЕСІЯ 1):

З'ясуйте синтаксичну роль виділених у реченні слів (цифра позначає наступне слово).

Українській класичній (1) *прозі* (2) *завжди* була (3) *властива* яскрава (4) *поетичність*.

- А підмет
- Б присудок
- В означення
- Г додаток
- Д обставина

ВІДПОВІДЬ:

У цьому реченні підметом є іменник *поетичність*, бо саме це слово стоїть у називному відмінку, тобто відповідає на питання *хто?, що?* Присудком є словосполучення *була властива*, бо саме воно вказує на дію, котру виконує підмет. Додатком є слово *прозі*, тому що відповідає на питання *кому? чому?* (а як відомо, додаток відповідає на питання всіх відмінків, крім називного). І, нарешті, обставиною виступає слово *завжди*, оскільки відповідає на питання *коли?* (згадаймо, що обставина відповідає на питання прислівника: *як? де? коли? куди? чому? навіщо?* і подібні).

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ:

1-Г, 2-Д,
3-Б, 4-А.

